

Švietimo, mokslo ir sporto viceministrei Jolantai Urbanovič
Nacionalinės švietimo agentūros direktorei Rūtai Krasauskienei
Ugdymo turinio atnaujinimo stebėsenos grupei
Ugdymo turinio atnaujinimo veiklų koordinavimo grupei
Bendrujų kompetencijų aprašų rengėjams
Bendrujų ugdymo programų rengėjams

2020-09-30
Vilnius

Dėl bendrojo ugdymo programų projektų

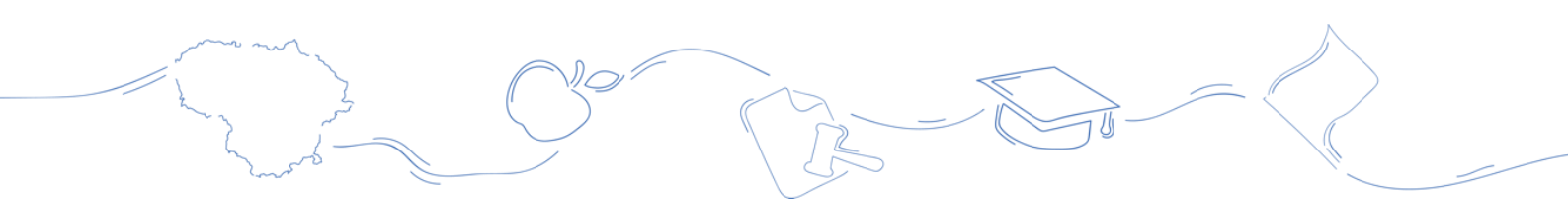
Susipažinę su pradinių klasių socialinio ugdymo bei pilietiškumo pagrindų atnaujintų programų projektais, **įžvelgiame esminių trūkumų.**

Visų pirma, tiek pradinio socialinio, tiek pilietiškumo pagrindų programų projektai **apsiriboja labai siauru geografiniu bei socialiniu kontekstais, t.y. tik artimiausios aplinkos (pradinių klasių atveju), vienos šalies, vienos valstybės, vienos tautos** aktualijomis, tik valstybiniais simboliais ir šventėmis. Tai programuoja labai siaurą, tik savo šalies aktualijomis paremtą požiūrį ir vertybes – tarptautinės, globalios aktualijos lieka nuošalyje ir ugdymo turinyje paminimos tik kaip šalutinės, antraeilės svarbos. **Programose trūksta globalios dimensijos**, kad Lietuva yra pasaulio ir Europos dalis, tarptautinių organizacijų narė; tiek istoriškai, tiek dabar, tiek ateityje jai yra ir bus būdingas daugiakultūriškumas ir daugiatautiškumas.

Akivaizdu, kad šiandien jau pradinių klasių vaikai susiduria su dideliu ne tik lokaliomis, bet ir pasaulinės informacijos srautu, dalyvauja pilietiniuose ir kultūriniuose renginiuose, yra pažengę skaitmeninių technologijų vartotojai ir pan. Jau pradinėse klasėse gali vykti ir vyksta projektai, kuomet vaikai bendrauja su savo bendraamžiais iš kitų išsivysčiusių ir besivystančių šalių; nuo pat ankstyvo amžiaus vaikai geba suvokti ne tik savo artimiausias, bet ir valstybės bei pasaulio aktualijas bei noriai tuo domisi. Atitinkamai jau pradinėse klasėse svarbu ugdyti vaikų gebėjimą identifikuoti save ne tik kaip Lietuvos, bet ir Europos Sąjungos bei pasaulio piliečius.

Galiausiai didėja ir vaikų artimiausių žmonių ir aplinkos tautinė, kalbinė, lyčių, bendro gyvenimo formų, gyvenamosios šalies ir kt. įvairovė, su kuria susiduriama jau ankstyvoje vaikystėje. Visi šie aspektai lygiai taip pat aktualūs ir vyresniame amžiuje.

Be to, abiejose programose **nesubalansuotos praeities, dabarties ir ateities dimensijos.** Turinys pernelyg stipriai remiasi praeities istorija, praeityje susiformavusiomis sampratomis (tautos, piliečio ir kt.), tradiciniais pilietinio aktyvumo veikimo būdais, **ignoruoja šiuolaikinio pasaulio realybę - socialines medijas, virtualųjį aktyvizmą, naujas pilietinio dalyvavimo bei protesto formas ir kt.** Atitinkamai programose nurodomi metodai bei

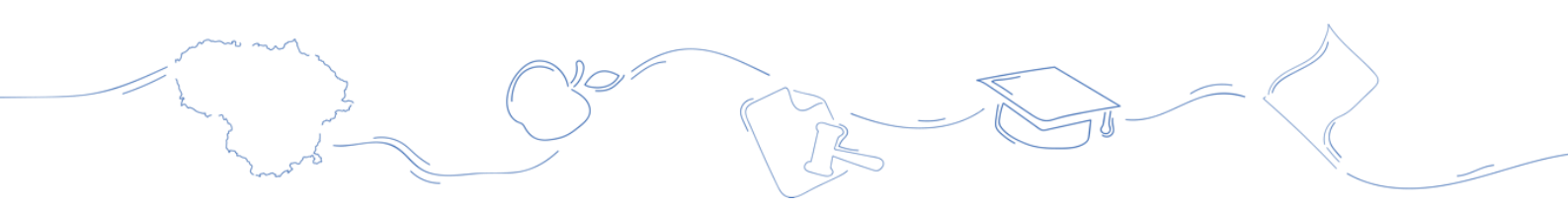
projektuojami ugdymo rezultatai atspindi praeities bei kiek mažiau dabarties įvykius, ir visai neskiria dėmesio galimų ateities scenarijų projektavimui.

Todėl atnaujinto pradinių klasių lygmens socialinio ugdymo bei vyresnio amžiaus mokinių pilietiškumo pagrindų programos **turinio apribojimas tik tradiciškai suvokiama artimiausia aplinka ir vienos valstybės kontekstu visiškai neatitinka šiuolaikinių ir tuo labiau ateities mokinių poreikių bei aktualijų, nestiprina švietimo vaidmens šalies ir pasaulio darnaus vystymosi procesuose, neskatina švietimo pažangos.** Toks požiūris neatsižvelgia į Europos Sąjungos, Jungtinių Tautų ir jos institucijų, EBPO, Europos Tarybos rekomendacijas švietimo kaitai, nors tai garsiai deklaruojama Bendrojo ugdymo turinio atnaujinimo gairėse.

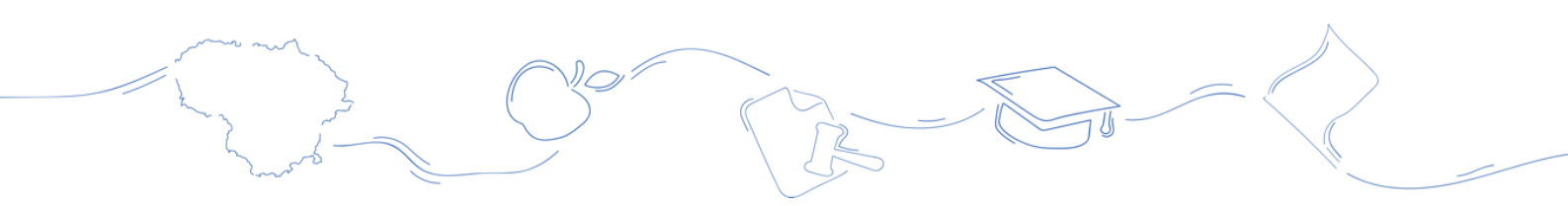
Taip pat atkreipiame dėmesį, kad programų projektų analizė reikalauja **peržiūrėti ne tik kiekvieną jų atskirai, bet ir kitų dalykų programas, kompetencijų aprašus bei įvertinti jų tarpusavio suderinamumą ir nuoseklumą.** Kadangi tai reikalauja didelių laiko ir darbo sąnaudų, komentarų pateikimo laikotarpis buvo nepakankamas.

Pateikiame nebaigtinį taisytinių elementų sąrašą:

1. keisti visas programų tikslų, uždavinių ir kitų nuostatų formuluotes, kur minima tik artimiausia aplinka, įtraukiant ir šalies bei pasaulio socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką; šalia valstybinių švenčių ir tradicijų įtraukiant ir tarptautines šventes, atmintinas dienas ir tradicijas; šalia įsipareigojimo ir atsakomybės savo tautai ir valstybei – įsipareigojimus pasaulio bendruomenei.
2. Komunikavimo kompetencijos aprašymuose abiejose programose trūksta skaitmeninių įgūdžių ir virtualaus bendravimo, socialinių medijų aspektų.
3. Abi programos orientuojasi labiau į pasyvų, o ne aktyvų pilietiškumą – didžioji dalis formuluojamų pasiekimų išreiškiami tokiais apibūdinimais, kaip žinoti, nurodyti, suprasti, išvardinti, domėtis ir pan. Siūlome papildyti programą aktyvaus pilietinio dalyvavimo galimybėmis klasės, vietos, šalies, pasaulio mastu.
4. Programose vartojamas terminas “tolerancija”. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas pateikia tokią termino *toleruoti* reikšmę: pakęsti priešingą nuomonę, svetimus įsitikinimus, pažiūras. Atsižvelgiant į šiuolaikinio pasaulio ir gyvenimo aktualijas, pilietiškumo ugdyme apsiriboti tokiu terminu yra per siauras požiūris, nes vaikams turi būti ugdomas ne tik pakantumas, bet ir pagarba. Siūlome atsisakyti termino *tolerancija* abiejose programose ir priklausomai nuo konteksto keisti terminu *pagarba* (*gerbti, demonstruoti pagarbą, pagarba įvairovei* ir pan.)
5. Socialinio ugdymo programoje pasiekimų srityse ir ugdymo turinio temose tobulintina:
 - 5.1. Nepakanka tik žinoti valstybės institucijų paskirtį – būtina suprasti, kaip jos užtikrina demokratinį principų laikymąsi;
 - 5.2. Prieš taisyklių laikymosi supratimą ir laikymąsi svarbu įtraukti supratimą apie taisyklių sukūrimą ir susitarimą dėl jų laikymosi;
 - 5.3. Šalia valstybinių simbolių ir švenčių, įtraukti ir tarptautinius simbolius, šventes, atmintinas dienas, tradicijas;

- 5.4. Pradinių klasių programoje visiškai neįtraukta socialinio verslumo sąvoka, atsakingo verslumo aspektas. Ekonominė sistema pristatoma tik per primityvią verslo-valstybės-samdomo darbuotojo prizmę. Prekes ir paslaugas gali teikti ne tik verslas ir valstybė, bet ir individualūs asmenys, įvairios nepelno organizacijos; būtina atskleisti darbo bei verslo formų įvairovę, akcentuoti mokymosi visą gyvenimą svarbą, gebėjimą ne tik 'įsidarbinti', bet susikurti darbo vietą;
 - 5.5. Trūksta klimato kaitos, šiuolaikinių aplinkosaugos, atsakingo vartojimo, sąsajų tarp žmonių, valstybių, teritorijų, atsirandančių per prekybą, migraciją, komunikacijas ir kt
 - 5.6. Tema *Aš – Lietuvos pilietis* turi būti praplėsta į *Aš – Lietuvos, Europos ir pasaulio pilietis*, atitinkamai koreguojant ir temos turinį;
 - 5.7. Temoje *Aš ir mano šeimos istorija* - svarbu atkreipti dėmesį į migracijos klausimus įvairiais istoriniais laikotarpiais, taip skatinant vaikų suvokimą apie tai, (1) kaip dideli istoriniai įvykiai paveikė ir jų šeimas, taip pat (2) kaip šiandienos migracijos tendencijos veikia jų gyvenimus; įtraukti palyginimą su kitų šalių vaikų patirtimis;
 - 5.8. Temose *Žmonių prisitaikymas gyventi šiltuose ir šaltuose kraštuose* bei *Žmonių gyvenimas mieste ir kaime* būtina vengti priešpriešų ir stereotipų skatinimo. Jeigu bus rengiamos ugdymo gairės, labai svarbu pabrėžti tai, kad ugdymo procese būtina vengti stereotipų, juos laužyti (pvz., šiltų kraštų gyventojai yra tinginiai, miesto gyventojai yra pranašesni nei kaimo, Afrikoje būna tikrai karšta ir t.t.) Nesvarbu, kokioje vietovėje mes gyvename, mūsų poreikiai yra tokie patys, todėl šioje temoje turi būti aiškinama, kaip gyvenimas skirtingose vietovėse daro įtaką įvairiems gyvenimo aspektams.
6. Pilietiškumo pagrindų programos pasiekimų srityse ir ugdymo turinio temose tobulintina:
 - 6.1. B. *Dalyvavimas ir pokyčių inicijavimas* formuluotės visoms amžiaus grupėms programuoja tik pasyvų pažinimą, tačiau neskatina ir neapima aktyvaus dalyvavimo;
 - 6.2. C. *Socialinių ryšių kūrimas ir palaikymas* 3-4 klasės formuluotė *Supranta, kad įvairiuose žemynuose gyvena įvairių rasių, tautų, kultūrų žmonės; kad šiltuose ir šaltuose, turtinguose gamtos ištekliais ir skurdžiuose kraštuose žmonių gyvenimo būdas smarkiai skiriasi* yra savaimė pilna stereotipų bei ydingos terminologijos (*skurdūs kraštai*).
 - 6.3. Keliose vietose aptinkama formuluotė *Dalyvauja LMS veikloje*. Mokinys turi turėti laisvę pats rinktis, kokių organizacijų veikloje ar pilietinėse iniciatyvose nori dalyvauti, taigi dalyvavimas būtent LMS kaip mokymosi pasiekimas, nėra tinkamas.
 - 6.4. Formuluotė *Nustato, kad Europą ir Vakarų pasaulį vienija bendros vertybės* taip pat formuoja nepagrįstus stereotipus. Vertybės yra bendražmogiškos. Paminėtos vertybės, tokios kaip demokratija, pagarba žmogaus teisėms ir t.t. yra universalios.

Europos ir Vakarų pasaulio išskyrimas diskriminuoja likusį pasaulį, kuris taip pat vadovaujasi tomis pačiomis pamatinėmis vertybėmis.

- 6.5. asmeninis pritarimas socialinėms normoms turi būti keičiamas į kritinį vertinimą ir sąmoningą požiūrį;
- 6.6. Tema *Žmogaus teisių raida, piliečio pareigų ir teisių santykis* susiaurinta, neįtraukti žodžio laisvės, lygių galimybių, mažumų teisių, taip pat ir gyvūnų teisių aspektai.
- 6.7. Aplinkosaugos problemų kontekste būtinos konkrečios nuorodos į klimato krizę, darnaus vystymosi tikslus;
- 6.8. 8-12; 14-19 ugdymo turinio temos turėtų būti dėstomos kitų dalykų (pvz. istorijos) pamokose, būtina įvertinti šių programų tarpusavio sąsajas ir pilietinio ugdymo pagrindų dalyke daugiau dėmesio skirti aktyvaus dalyvavimo gebėjimams ir praktikai, o ne istorinėms žinioms.

Atsižvelgdami į tai, **siūlome:**

1. **Iš esmės peržiūrėti abu programų projektus, taip pat įvertinti pilietiškumo ugdymo temų ir jų išskleidimo nuoseklumą bei suderinamumą su kitų mokomųjų dalykų bendrosiomis programomis.**
2. **Pratęsti programų peržiūros ir komentarų teikimo terminą bei organizuoti diskusijas su visomis suinteresuotomis grupėmis bei socialiniais partneriais.**
3. **Atsakingai išanalizuoti EBPO PISA atlikto 15-mečių globaliųjų kompetencijų vertinimo rezultatus, kurie bus paskelbti š.m. spalio 21-22 d. ir į juos atsižvelgti, tobulinant programų turinį ir siekiant atliepti šiandieninio pasaulio ir besimokančiųjų poreikius atnaujintose ugdymo programose.**

Nacionalinio švietimo NVO tinklo direktorė
Judita Akromienė